

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ВЕРБОВИЙ  
МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 330.83

**ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ІНСТИТУЦІЇ  
НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО РУХУ  
В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ ВПРОДОВЖ  
1848-1939 РОКІВ**

**Спеціальність 08.01.04 — економічна історія та історія економічної  
думки**

*Автореферат  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук*

**Київ – 2005**

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у відділі глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

**Науковий керівник:** доктор економічних наук  
**Сіденко Світлана Володимирівна**,  
провідний науковий співробітник відділу глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук,  
професор **Леоненко Петро Михайлович**,  
перший проректор Українського державного університету економіки і фінансів, завідувач кафедри економічної теорії

кандидат економічних наук,  
**Кузьменко Валерій Павлович**,  
державний експерт Національного інституту проблем міжнародної безпеки РНБОУ

**Провідна установа:** Львівський національний університет ім. Івана Франка,  
кафедра економіки України  
ім. Михайла Туган-Барановського (м. Львів)

Захист відбудеться 20 грудня 2005 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.176.01 з економічних наук при Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України за адресою: 01030, м.Київ-30, вул. Леонтовича, 5.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України (01030 м. Київ-30, вул. Леонтовича, 5)

Автореферат розісланий „18” „листопада” 2005 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради  
кандидат економічних наук

А.М. Хахлюк

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

**Актуальність теми.** Складний процес національної господарської самоідентифікації у сучасній Українській державі заактуалізував проблему історичного досвіду становлення національного господарського руху загалом та його фінансово-кредитного забезпечення, зокрема. Інституційне становлення фінансово-кредитного забезпечення національного господарського руху у Західній Україні впродовж 1848-1939 років в підневільних умовах Австро-Угорщини та міжвоєнної польської держави становить одну із найцінніших складових історичного досвіду витворення національної моделі ринкових відносин. Глибока закоріненість процесу творення західноукраїнських банківських та кредитних інституцій у широке національне тло господарського та політичного самозбереження полягала у тому, що вони стали результатом зусиль усіх громадських клітин українства краю.

Посттоталітарні трансформації економіки у нашій державі відбуваються в умовах ігнорування історичних надбань національного господарського руху. Це загострює проблему політико-економічної самоідентифікації, яка передбачає передусім формування нової національної політико-господарської еліти, вихованої на засадах українського національного підприємництва та модерного світового досвіду ринкової трансформації суспільства. Нагальною є також потреба формування засад приватної ініціативи та громадянського суспільства, носієм та гарантом яких, як відомо, є домінування потужного середнього стану. Формування адекватної до цих вимог фінансово-кредитної сфери неможливе без наукового осмислення найцінніших складових досвіду становлення фінансово-кредитних інституцій національного господарського руху у Західній Україні впродовж розглядуваного періоду.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконувалась у відповідності до планової тематики досліджень відділу глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, зокрема при розробці наступних тем: "Світовий досвід ринкової та структурної трансформації і реалії України" (№ державної реєстрації 0109U002311); "Цивілізаційні основи світових трансформаційних процесів" (№ державної реєстрації 0101U005101).

**Мета і завдання дослідження.** Метою дисертаційного дослідження є інституційний аналіз передумов та основних етапів становлення української фінансово-кредитної сфери у Австро-Угорщині та міжвоєнній Польщі, ідеолого-економічних засад цього руху, розкриття його місця у національному господарському відродженні цього часу та у національному русі загалом. Окреслена вище мета обумовила вирішення цілого кола дослідницьких завдань, найголовнішими серед яких є такі:

- з'ясування історико-політичної та соціально-економічної парадигми становлення українського фінансово-кредитного підприємництва;
- розкриття особливостей організаційно-інституційної структури українського

фінансово-кредитного підприємництва;

- дослідження шляхів та способів акумуляції національного капіталу та створення системи фінансово-кредитного забезпечення кооперації та приватництва;
- аналіз взаємовідносин між кооперативною та приватницькою гілками фінансово-кредитного сектора українського господарського руху, їхнього світоглядного підґрунтя та його практичної реалізації у вирішенні спільного завдання розбудови економічного фундаменту незалежності українства.

**Об'єктом дослідження** є процеси організації та розгортання національного фінансово-кредитного підприємництва у Західній Україні, починаючи із реформи 1848 р. і закінчуючи вереснем 1939 р., коли відбулося приєднання краю до СРСР.

**Предметом дослідження** є інституційне становлення фінансово-кредитної сфери, як складової економічного незалежності західної гілки нації, в умовах Австро-Угорської монархії та Польської держави впродовж 1848-1939 років з акцентом на проблеми економічного аналізу шляхів акумуляції національного капіталу та взаємовідносини української кооперації і приватництва, що будувалися на різних світоглядних засадах.

**Методи дослідження.** В основу дисертаційної роботи покладено неінституційні підходи, які допомагають розкрити суть феномену західноукраїнського фінансово-кредитного підприємництва впродовж 1848-1939 років, належно оцінити його роль в соціально-економічній історії українства та значення його досвіду в розбудові економічних підвалин нашої держави. Для розкриття задекларованої теми дисертант застосовував синтез неінституційного, історико-хронологічного методів та методу порівняльного аналізу, що дозволило виробити власні засади дослідження, які ґрунтуються на модерних досягненнях історико-економічної науки.

**Наукова новизна** проведеного в роботі дослідження полягає в наступному:

*Вперше* в українській історико-економічній науці:

- здійснено комплексне обґрунтування інституційного характеру феномена формування української фінансово-кредитної сфери в Австро-Угорщині та міжвоєнній Польщі;
- визначено соціально-господарську парадигму відродження національних фінансово-кредитних інституцій на західноукраїнських землях впродовж 1848-1939 років;
- окреслено особливості проблеми фінансово-кредитного забезпечення національного господарського руху в Західній Україні впродовж 1848-1939 років з позицій інституціоналізму та неінституціоналізму;
- оцінено значення проблеми національного фінансово-кредитного підприємництва в економічних програмах західноукраїнських політичних партій досліджуваного періоду;
- наведено характеристику діяльності Крайового Союзу Кредитового, банків

„Дністер”, „Карпатія” та мережі Українбанків як інституційної основи акумуляції національного капіталу;

- охарактеризовано національну традицію кооперативного убезпечення (страхування) як європейський феномен;

- окреслено механізми зародження та еволюції фінансово-кредитних інституцій українського приватного підприємництва у міжвоєнній Польщі;

- визначено шляхи та методи внутрішньої акумуляції національного капіталу у Західній Україні шляхом дрібної ощадності та організації на цій основі банківських і кредитних інституцій, які обслуговували кооперацію і приватництво.

Опираючись на широке коло джерел, переважна частина яких вводиться в науковий обіг вперше, автор роботи встановив найбільш важливі риси досвіду організації українських фінансово-кредитних інституцій, простежив динаміку їхнього зростання, тісну взаємопов'язаність із загальним процесом національного руху.

*Отримала подальший розвиток:*

- історико-економічна візія ролі та значення організації українських фінансово-кредитних інституцій в українізації західноукраїнських міст шляхом витворення національного середнього класу, який складав основу національного самовизначення та самозбереження в умовах несприятливої політики чужих держав.

*Удосконалено:*

- на основі глибокого та всебічного аналізу інституційного феномена західноукраїнського фінансово-кредитного підприємництва досліджуваного періоду визначено шляхи реалізації цього цінного досвіду в умовах формування національної економіки сучасної України.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що основні положення, висновки і фактичний матеріал може бути використаний для подальшого вивчення економічного розвитку Західної України, починаючи із реформи 1848 р. і закінчуючи вереснем 1939 р.

Матеріали і висновки дослідження можуть бути використані науковцями та викладачами вищих навчальних закладів при підготовці підручників, посібників, методичних матеріалів, зокрема з економічної історії та історії економічної думки.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при розробці стратегії розвитку фінансово-кредитної системи в контексті інтеграції України до Європейського союзу.

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація є самостійною завершеною роботою автора. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистої роботи здобувача.

**Апробація результатів дисертації.** Результати дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на наукових конференціях та семінарах. Значення досвіду формування національного фінансово-кредитного підприємництва у Австро-Угорщині та міжвоєнній Польщі для вироблення основних засад формування

модерної політичної нації та адекватної економічної політики в Україні було висвітлено дисертантом у доповідях на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Українська господарська традиція та проблема формування модерної політичної нації" (Тернопіль, 23-24 квітня 1999 р.), Третій і Четвертій міжнародних науково-теоретичній конференціях „XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія” (Київ, 21-22 травня 2004 р. та 26-27 травня 2005 р.), Міжнародній науково-практичній конференції „Україна – суб’єкт європейського освітнього простору” (Київ, 24-25 травня 2004 р.) та на засіданнях Методологічного семінару Політологічного центру „Генеза” (Львів, 1997-1998 роки).

**Публікації.** За результатами дисертаційного дослідження підготовлено і опубліковано 9 наукових праць загальним обсягом 2,1 д. а., в тому числі одноосібно 1,9 д. а., з них 6 праць у фахових виданнях.

**Обсяг і структура дисертації.** Дисертація містить у собі три розділи, до складу яких входять 11 підрозділів та 3 пункти, вступ, висновки і список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 176 аркушів машинописного тексту в комп’ютерному варіанті (без списку використаних джерел). Бібліографія складає 190 найменувань. Текст містить 8 таблиць та 3 діаграми.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано сутність та стан наукової проблеми, її актуальність, сформульовано мету і завдання дослідження, подано коротку анотацію основних положень дисертації, що складають її наукову новизну, визначено теоретичне та практичне значення отриманих результатів, вказано на методологічні та структурні засади роботи і ступінь її апробації.

У **першому розділі** *"Проблема генези та еволюції фінансово-кредитних інституцій національного господарського руху в Західній Україні в історико-економічній науці та джерельна база її дослідження"* наголошується, що відродження національних традицій формування українського підприємництва неможливе без всебічного дослідження цієї проблеми історико-економічною наукою. Окремим аспектам цієї багатопланової проблеми в українській історико-економічній науці присвячено ціла низка досліджень. Одним із фундаторів наукового дослідження формування інституційного поля національних фінансово-економічних організацій став Іван Франко. Початок його творчої діяльності припадає на створення перших українських банків, оскільки цього вимагав об’єктивний процес розвитку товарно-грошових відносин у Галичині. Іван Франко детально аналізує причини банкрутства перших банків до діяльності яких були причетні українці. Він доклав багато сил, щоб збудити ініціативу української громадськості до активної підприємницької діяльності у сфері банківсько-кредитних відносин. Майже кожна стаття на "банківську"

тематику закінчується висновком про необхідність опанувати банківську діяльність, вчитися банківської запопадливості у поляків, євреїв, інших народів.

На окрему наукову розвідку заслуговує проблема належної оцінки досліджень кредитної кооперації її безпосередніми творцями, активними та жертвовними діячами, провідниками центральних кооперативних установ, теоретиками і практиками кооперативного руху. Окрема група дослідників історії кредитної кооперації в Західній Україні - це українські історики діаспори, більшість з яких були активними учасниками громадського життя та кооперативного руху, об'єднані в "Товаристві української кооперації" (тепер Центральні українських кооперативів Америки) та інших організаціях. У працях істориків-кооператорів чимало цифрового матеріалу, висвітлено механізм діяльності кооперативів, правові, соціальні, політичні умовини їх функціонування.

Фундаментальна історико-економічна праця, справжня „енциклопедія української кооперації” належить перу Іллі Витановича. Його монографія „Історія українського кооперативного руху” охоплює період від половини ХІХ до початку 60-х років ХХ століття, в ній чимало уваги приділено кредитній кооперації.

Належної уваги заслуговує також робота „Українські купці і промисловці в Західній Україні (1920-1945)”, автором якої є ідеолог і безпосередній учасник приватницького руху, головний редактор фахового двотижневика "Торговля і Промисл" Володимир Несторович. Автор зумів детально розкрити основні етапи діяльності станової організації СУКіПу, його секцій та філій, фінансово-кредитне забезпечення розвитку українського приватництва, систему фахового вишколу, відношення до українських підприємців польської влади й громадянства, взаємовідносини із українською кооперацією тощо.

Обсяг нашої роботи та й специфіка досліджень в умовах кон'юнктури радянського тоталітаризму не дозволяють докладно проаналізувати „студії” історії національних фінансово-кредитних інституцій Західної України 1848-1939 років, написані радянськими вченими. Певним винятком серед цього масиву є монографія Л.Олесевича „Кооперативні міфи і капіталістична дійсність. Західноукраїнська буржуазна кооперація (1883-1939)”, що вперше у радянській історіографії досліджує український господарський рух у міжвоєнній Польщі, опираючись на найширше коло джерел, переважна частина яких вперше вводилася у науковий обіг. Очевидно, що вчений змушений був позірно дотримуватись рамок т. зв. марксистсько-ленінської методології. Незважаючи на класову оцінку цього руху, без чого монографія не могла у тих умовах побачити світ, значне місце у роботі відводиться питанню фінансово-кредитного забезпечення українського підприємництва, яке здійснювали українські банки, домінантне місце серед яких займали Центробанк та Пром-Банк.

Впродовж перших чотирнадцяти років новітньої незалежності України зростала увага вчених до цієї проблематики. Важливе значення для з'ясування ідейно-економічних та наукових засад національного підприємництва становлять праці Степана Злупка, що один із перших у сучасній вітчизняній історіографії об'єктивно

аналізує економічні погляди Івана Франка, Михайла Туган-Барановського, Євгена Храпливого та цілої плеяди видатних теоретиків і організаторів цього руху. Першою спробою науково осмислити феномен національного приватного підприємництва в умовах міжвоєнної Польщі є монографія сучасної української дослідниці Оксани Вербової „Західноукраїнське приватне підприємництво міжвоєнного часу”. Як стверджує автор, західноукраїнське приватництво у другій половині 30-их років здобуло безцінний досвід прискореної акумуляції національного капіталу.

Попри зростання інтересу до вивчення історичних витоків національного господарського руху, в яких досліджуються проблеми як теорії, так і реальної практики його здійснення, прогалиною у дослідженні національного господарського життя у Західній Україні в зазначений період залишається неоінституційний аналіз проблеми фінансово-кредитного забезпечення приватництва та кооперації, що становили разом економічний фундамент українства.

У підрозділі 1.2. проаналізовано особливості фактологічної та джерельної бази дисертаційного дослідження, яку складають матеріали із фондів Центрального державного історичного архіву України у м.Львові (далі - ЦДІА України у м.Львові), Державного архіву Львівської області (далі - ДАЛО), Державного архіву Івано-Франківської області (далі - ДАІФО) та Державного архіву Тернопільської області (далі - ДАТО), українські і польські періодичні видання міжвоєнного часу, а також мемуарні видання.

У дослідженні проаналізовано широкий масив інформації, опублікованої у тогочасній українській та польській періодиці. Найдетальніше у дисертації опрацьовані матеріали фахового часопису СУКІП "Торговля і Промисл", який містить стенографічні звіти щорічних Загальних зборів СУКІПу та Пром-Банку, чимало аналітичних матеріалів про стан та перспективи української приватної торгівлі та промислу, фахові поради та консультації у фінансово-кредитній сфері, а також "Торговельно-Промислового Альманаху", який приурочений десятилітньому ювілеєві станового купецького товариства. Дослідження фінансово-кредитного забезпечення приватництва та кооперації у дисертаційній роботі було б неможливим без детального опрацювання двох найголовніших кооперативних видань - "Господарсько-кооперативного часопису" та теоретичного журналу Ревізійного союзу українських кооператив (РСУК) "Кооперативної Республіки". Допомагають з'ясувати конкретні питання нашої дисертаційної теми, які стосуються аналізу офіційної статистики економічних процесів та національної політики Варшави на "східних кресах", загальнопольські видання "Wiadomosci statystyczne" і "Sprawy narodowosciowe" та тижневик польських українців "Biuletyn polsko-ukrainski".

Особливу групу джерел становлять спогади сучасників та безпосередніх учасників господарського життя на західноукраїнських землях міжвоєнного часу, які опубліковані переважно в діаспорі.

Таким чином, використання різноманітних джерел у нашому дослідженні дозволяє



уникнути однобічності у висвітленні теми та сприяє об'єктивному підходові до визначення основних тенденцій становлення та значення фінансово-кредитного підприємництва в західноукраїнському національному русі міжвоєнного часу.

У підрозділі 1.3. досліджуються основні засади інституціоналізму та неоінституціоналізму в українській та світовій економічній науці як методологічної основи пропонованої дисертаційної роботи.

Формування феномена інституціоналізму в українській економічній думці віддзеркалило значною мірою ті специфічні умовини національного розвитку, що були спричинені колоніальним статусом українських земель у складі чужих імперських держав. Доволі рельєфно окреслені поняття, якими оперує інституціоналізм, у науковій спадщині відомого світові українського вченого Михайла Туган-Барановського. Вчений, досліджуючи економічні процеси, використовував багатий міждисциплінарний методологічний інструментарій інституціоналізму (соціологію, психологію, історію тощо). Для дослідження фінансово-кредитного сектора західноукраїнської кооперації корисним є докладний аналіз ідеології райфайзенівських кооперативів та особливостей їх кредитної діяльності.

Показово, що теорія і практика інституціоналізму в Україні були пов'язані з кооперативним рухом, у якому в умовах імперських режимів українство знаходило можливості для самореалізації. Одним із фундаторів цього напрямку справедливо вважають Миколу Левитського, який вважав, що кооперація є найкраще виявлення людського генія в соціально-економічному будівництві. На таких засадах артільний рух під гаслами М.Левитського з Херсонщини поширився на Катеринославщину, Полтавщину, Чернігівщину, Канівщину, Донеччину і навіть на російські терени. М.Левитський склав низку проектів про організацію землеробських і ремісничих артілей, споживчих, кредитних і кооперативних спілок створення артільних лавок і кас різних типів, тимчасових складів товарів, виставок сільськогосподарських знарядь, товариств сприяння артілям тощо.

Серед визначних українських економістів-кооператорів особливе місце посідає Сергій Бородаєвський, який належав до перших членів Інституту для Кооперативних Студій, що його заснував видатний теоретик і організатор кооперації француз Ш.Жід. Великою популярністю серед кооператорів користувалася його книжка "Збірник про дрібний кредит" (витримала шість видань загальним накладом 30 тис. примірників), в якій розглядалися суть, закони, організація і діловодство ощадно-позичкових і кредитних кас.

Помітне місце серед українських інституціоналістів-кооператорів посідає Борис Мартос. Вчений розробив детальний статут кредитних кооперативів, права і обов'язки членів, інші статутно-організаційні питання кооперативного руху. Виразні інституціональні підходи притаманні позиції теоретика і організатора кооперації Юліана Павликовського, на формування світоглядних засад якого значний вплив справили

репрезентанти молодшої історичної школи політичної економії, зокрема, віденський професор К.Гофмайстр.

Домінанта морально-культурного і соціально-психологічного аспектів інституціоналізму в українській економічній науці збагачує не тільки національну економічну думку і господарську практику, але й теорію інституціоналізму взагалі. Таке осмислення дозволяє не лише науково відтворити природу феномена відродження національної господарської традиції у цей період, а й покласти її найцінніші досягнення в основу модерної ідеології суспільно-господарського поступу новопосталої Української держави, як держави із високою європейською господарською культурою.

У другому розділі *"Соціально-господарська парадигма відродження національних фінансово-кредитних інституцій на західноукраїнських землях впродовж 1848-1939 років"* досліджуються особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель другої половини ХІХ — початку ХХ ст., політико-економічні наслідки Першої світової війни та польської окупації для цього регіону, стан та еволюційні особливості економічної кон'юнктури Польщі у 20-30-х роках ХХ ст., становлення західноукраїнської кооперації та приватного підприємництва в Австро-Угорщині та міжвоєнній Польщі й національне фінансово-кредитне підприємництво в економічних програмах західноукраїнських політичних партій.

Окреслюючи соціально-економічну парадигму становлення західноукраїнської кооперації та приватного підприємництва в Австро-Угорській імперії варто зазначити, що вона, починаючи з 60-х років ХІХ ст., являла собою по суті конституційну монархію. На відміну від Росії, незважаючи на відвертий шовінізм місцевої неукраїнської політичної еліти, українці Австро-Угорщини ніколи не знали відвертої заборони української мови, преси, школи, могли вивчати і популяризувати свою культуру та історію. Серед багаточисельних українських друкованих видань особливе місце посідали економічні часописи: "Економіст" (з 1904 р.), "Самопоміч" (з 1908 р.), "Господар і промисловець" (з 1909 р.) та "Народне Богатство" (з 1904 р.).

У 1873 р. в Австро-Угорщині був прийнятий спеціальний кооперативний закон "Про заробково-господарські стоваришення". Ліберальні засади закону забезпечували автономію кооперативу та забороняли втручання в його внутрішні справи посторонніх осіб і державних чиновників. Уряд надавав кооперації також фінансову підтримку через її спілки та громадські організації і фонди. Вагоме значення мали положення Доповнюючого закону від 10 квітня 1903 р., що зобов'язував кооперативи Австро-Угорщини кожних два роки проводити ревізію, для чого створювалися спеціальні негосподарські об'єднання — ревізійні спілки. Ці важливі інституції відігравали роль ідейно-організаційних центрів кооперації.

На відміну від Європи, де кооперація була витвором робітництва, ремісників, селянства, в Україні (як на західноукраїнських землях, так і на Наддніпрянщині) вона

поширилась завдяки ініціативі та зусиллям духовенства й інтелігенції, які перебували під впливом європейської кооперативної ідеї.

Виникнення перших громадських крамниць в Галичині та на Буковині пов'язане з широким рухом західноукраїнської інтелігенції на піднесення економічного благополуччя селян шляхом створення самодопомогових організацій. Започатковує його так звана “акція тверезості”, яку розгорнула греко-католицька церква з 70-х рр. XIX століття. Поряд з церковними читальнями та сільськими громадськими крамницями і касами взаємодопомоги з'являються і міські товариства, організовані “братствами” українських ремісників та дрібних купців: у Львові — “Побратим” (1872), Підгайцях — “Поміч” (1874), Збаражі — “Надія” (1874), Помор'ях — “Порука” (1875). Негативно вплинули на розгортання національного господарського руху в Галичині невдачі з Крилошанським банком, заснованим у 1876 р. та з Рустикальним банком, що функціонував ще з 1867 р. Обидві ці фінансові інституції, сумна історія яких стала предметом детального аналізу Івана Франка, збанкрутували через невміле керівництво і зловживання службовців, розоривши при тому багато своїх клієнтів-селян.

Важливим центром економічної консолідації українців у 80-х роках виступила “Народна Торговля”. У часописі “Діло” 1882 р. Нагірний окреслив концепцію створення кооперативу-гуртівні й консолідації навколо нього української торгівлі. Цю ідею підтримав засновник “Господарсько-промислового товариства” Апполон Ничай. 9 червня 1883 р. відбулися установчі збори товариства, а 21 липня у торговельному суді м. Львова було зареєстровано його статут. У 90-х роках провід українського руху переходить до рук молодого покоління світської інтелігенції, згуртованого у “Просвіті”, яка у 1891 р. оголосила себе просвітньо-економічним товариством. Разом із “Просвітою” справу творення української торгівлі підтримували товариство “Дністер”, Краєвий Союз Кредитовий та інші українські інституції й громадські діячі.

“Селянська Каса”, що була організаційним, ревізійним і фінансовим центром для всіх видів української кооперації на Буковині, у 1912 р. об'єднувала 174 кооперативи. У Закарпатті на початку XX ст. кооперативний рух робив перші свої кроки. Кооперативи українців входили до складу угорських спілок з осідком в Будапешті — “Кредитної” (ОНК) та споживчої “Мурашка”.

Таким чином, кінець XIX — початок XX століття — це період відчутного росту господарської активності українства. Функції центральної ощадної каси для всіх родів кооперативів виконував Краєвий кредитовий союз, що у 1911 році мав 889 членів, в тому числі 412 зареєстрованих кооператорів, 53 різних товариств і 424 окремі особи, й видав понад 4,6 млн крон позичок. До Українського Краєвого Ревізійного Союзу у Львові в 1912 р. належало 5577 кооперативів, що налічували 180 тис. членів і мали загальний баланс 56,5 млн крон. Масовою організацією напередодні Першої світової війни стало товариство “Сільський господар”, діяльність якого вийшла за межі офіційно проголошеної мети — підносити рівень сільськогосподарського виробництва та захищати інтереси хліборобів.

Разом із розгортанням кооперативного руху зароджується приватне підприємництво, яке виростало із кооперативних господарських форм та становило разом з ним економічний фундамент українства.

Якщо передвоєнний період розвиток української кооперації в Галичині можна охарактеризувати як період розквіту, головним чином, кредитної кооперації, то повоєнний — як період занепаду кредитної кооперації і швидкого розвитку споживчої кооперації. Впродовж другої половини ХІХ - 30-х років ХХ століття вона нагромадила величезний господарсько-інституційний досвід, що є основою національної ринкової традиції. Вже у перші повоєнні роки було створено широку мережу кредитних, споживчих, закупівельно-збутових, виробничих кооперативів. Вони були об'єднані у повітові і крайові товариства, серед яких виділялися “Народна торгівля”, “Центросоюз”, “Центробанк”, “Маслосоюз”. Очолював українську кооперацію Ревізійний союз українських кооперативів (РСУК).

Напередодні Другої світової війни центральні українські кооперативні установи здобули значний вплив на господарське життя краю. Особливо вагомим був економічний та й громадський вплив головної національної кооперативної інституції - Ревізійного Союзу Українських Кооперативів. Такий потужний ріст національної кооперації був можливий завдяки витворенню власної національної фінансово-кредитної сфери, що діяла значною мірою автономно в умовах чужої держави. Краєвий Союз Кредитивий „Центробанк” став центральною касою всієї української кооперації, фінансуючи всі ті великі збутові операції „Центросоюзу”, „Маслосоюзу” та кооперативних союзів. Феноменом було те, що він спирався виключно на вклади українського громадянства і кооператив та не одержував жодного кредиту з державного „Банку Польського”, ані від інших банків. Таким чином, українське підприємництво (кооперативне та приватне) забезпечило собі сталий ринок збуту при мінімальних витратах на рекламу і пропаганду та безкоштовній інфраструктурі, бо всі ті функції виконував Центросоюз, Кооперативні союзи та „Народна Торговля”.

Сільські кредитні кооперативи “райфайзенки” надавали селянам дешеві і доступні кредити. Вони вчили селян бути ощадними та підприємливими. Кредитна кооперація активно фінансувала інші види сільськогосподарської кооперації. “Центробанк” тісно зв'язував між собою різні види кооперативів, створював можливість вирівнювати попит і пропозицію капіталів і, що не менш важливо, зв'язував кредитну кооперацію з грошовим ринком як кооперації, так і всієї економіки держави.

Національне приватне підприємництво, що за словами сучасників було найбільшим здобутком західного українства міжвоєнного часу, спромоглося виступити організованою силою, сконсолідованою Союзом Українських Купців і Промисловців (СУКіП), котра розпочала націотворчий процес формування на етнічних українських землях середнього класу власників, як основи національної самовистарчальності.

Початок Другої світової війни перервав поступальну ходу українського господарського руху. Разом із приходом радянських військ на західноукраїнських

землях встановлюється сталінський тоталітарний режим, який знищив усю унікальну інфраструктуру національних господарських інституцій краю.

У третьому розділі „**Фінансово-кредитне забезпечення західноукраїнської кооперації, приватної торгівлі та промислу**” аналізується феномен прискореної акумуляції національного капіталу в підневільних умовах Австро-Угорської імперії та авторитарної Польщі на прикладі діяльності КСК, „Дністра”, „Карпатії” та мережі Українбанків, а також Земельного Банку Гіпотечного, Торговельно-Промислового Банку, Пром-Банку й інших фінансово-кредитних інституцій українського приватництва.

Нагальна потреба дешевого кредиту і подолання лихварського визиску та певне сприяння австрійської держави власне кредитовим товариствам зумовили провідну роль кредитової кооперації у господарському поступі українців. Роль її фінансового й організаційного центру наприкінці 1890-х років посідає Крайовий Союз Кредитовий (КСК).

КСК (пізніше Центральний Кооперативний Банк, скорочено „Центробанк”), ініціатором заснування якого виступило страхове товариство „Дністер”, повстав 1898 р. У статуті інституції окреслювалося широке поле завдань, зокрема: організація кооперативів усіх видів, контроль за їх діяльністю та надання їм дешевих і вигідних кредитів, участь у парцеляції маєтків, сприяння селянству у придбанні землі, а також грюндерство (заснування підприємств на основі інвестицій).

Із розгортанням кооперативного руху в Галичині такі широкі і різноманітні функції, задекларовані Союзом, стали для нього непосильними і він обмежився лише кредитною діяльністю, а решта функцій перейшли до новоутворених кооперативних інституцій - Краєвого Союзу Ревізійного (функції контролю та організації кооператив), товариства „Земля” (справа парцеляцій) і Земельного Банку Гіпотечного (іпотечний кредит). Згідно із новим статутом 30 березня 1905 р. КСК надавав короткотермінові кредити для кооперативів - членів Союзу, а також виступав посередником щодо надання кредиту іншими кредитовими установами (Краєвий Банк, Австро-Угорський Банк, Єднота чеських спожителень тощо). Як центральна кредитна кооперативна інституція КСК продовжував свою діяльність до кінця 1922 р. У грудні того ж року він доповнює свій статут такими трьома пунктами:

поширювати кооперативні ідеї у часописах, популярних виданнях, лекціях, на кооперативних курсах, кооперативних святах, виставах, удержувати читальні, бібліотеки і музеї, фундувати стипендії для навчання кооператорів і організовувати економічні з'їзди, анкети та конференції;

об'єднувати у Союзі існуючі кредитові кооперативи і засновувати нові, давати їм правову і фахову допомогу, ревізувати їх діяльність через інструкторів і люстраторів;

захищати інтереси своїх членів, та інтереси союзних кооперативів перед кооперативними організаціями та перед владою.

Загалом у розглядуваний період кредитна кооперація стала найпотужнішою складовою українського кооперативного руху в Галичині, що дозволило навіть в умовах світової війни та визвольних змагань зберегти здобутки національного господарського руху другої половини XIX - початку XX століття. Досвід формування національної фінансово-кредитної сфери того часу вказує на те, що прогрес у цій справі залежить передусім від інституційної розбудови підвалин громадянського суспільства.

Особливе місце у фінансово-кредитному забезпеченні національного господарського руху у Західній Україні на межі XIX - XX століть належало кооперативному убезпеченню (страхуванню). Цей цінний досвід репрезентує насамперед діяльність перших національних страхових товариств, відомих під милозвучними топонімічними назвами "Дністер" і "Карпатія". Убезпечення як форма національного господарського руху в Західній Україні зароджується у 60-70-х роках XIX ст. До його фундаторів відносять Д. Синкевича, директора асекураційного товариства „Австрійський Фенікс” у Відні та головного директора „Русского Общества перестраховання” та Л. Лукашевича, керівника репрезентації „Угорського товариства убезпечень” у Львові. Продовжив цей важливий напрям національного господарського руху Василь Нагірний. На його прохання у 1884 р. Кость Левицький готує перший статут власне українського товариства убезпечень. Перше товариство страхування від вогню під назвою "Дністер" розпочало свою діяльність 29 червня 1892 р. Найвищих досягнень здобув „Дністер” у передвоєнному 1913 р. Діяльність „Дністра” охопила всю етнографічну українську територію Галичини включно із Ряшевом та Новим Торгом. Окрім убезпечення будівель асекураційне товариство здійснювало також убезпечення збіжжя, реманенту та посівів.

Окремий підпункт третього розділу присвячений діяльності кооперативного банку „Дністер”. Надзвірна Рада товариства „Дністер” 12 липня 1894 р. на підставі закону 1873 р. ухвалила утворити Товариство взаємного кредиту під однойменною назвою. У тридцять роки XX ст., кооперативний банк "Дністер" був лідером серед українських кооперативів за обсягом касових операцій. Його грошові ресурси складали тоді 26,3 відсотка від усіх коштів, які знаходилися у розпорядженні 280 закладів української кредитної кооперації, тобто майже два з половиною мільйонів злотих.

Таким чином, на основі тісного переплетення інтересів, а також живої співпраці двох провідних фінансових інституцій - страхового товариства та банку - виник перший український фінансовий концерн, як один із небагатьох прототипів тих, які лише тепер широко поширюються на світовому ринку, отримавши сучасну назву „All finanz”, тобто „Загальні фінанси”, що передбачає тісне взаємопереплетення страхового і банківського сектору головно у сфері страхування фінансових ризиків. Доречно зазначити, що найстаршою страховою компанією у Європі, яка працює в режимі „All finanz”, фахівці вважають німецьку страхову компанія „Baurische Ruck”, хоча вона була заснована лише у 1911 році. Наші ж кооперативні інституції на цьому шляху були першими у Європі.

Заслужує уваги той факт, що на рубежі XIX-XX століть у Галичині зароджується українська термінологія для означення суб'єктів і об'єктів страхових відносин. Ця термінологія відповідала правилам української семантики та ділового мовлення. Такі терміни, як "*страхувальник*" - "*убезпечуючий*", "*застрахований*" - "*убезпечений*", а особа, на користь якої укладено договір страхування - "*обдарованийий*", глибше і змістовніше передають характер страхової діяльності, оскільки несуть "*безпеку*", а не "*страх*", позитивні, а не негативні емоції.

Чимало прислужилася українським приватникам й кооператорам одна із найстаріших українських фінансово-кредитних інституцій, єдиний український банк акційного типу - Земельний Банк Гіпотечний (1910 р.). Українським банкірам вдалося добре налагодити справу короткотермінового і довготермінового іпотечного кредиту та у той спосіб позбавляти українців залежності від чужоземних лихварів та примножувати їхній добробут. Наприкінці 1908 року засновники у спеціальній відозві закликали українців до передплати основного капталу в сумі одного мільйона і купівлі акцій, яких було випущено 2500 штук. Поява на міжнародному грошовому ринку українських акцій означала вихід українського підприємництва на європейську фінансову арену. Економічна криза 1929-1933 рр. значно обмежила кредитну діяльність банку. Особливо негативно позначилося на його стані банкрутство віденського банку "*Остеррайхіше Кредітанштальт*", з яким був тісно пов'язаний Варшавський Дисконтний Банк. Кризовий стан економіки призвів до зміни спеціалізації банку. Він припинив надавати позики окремим особам, зокрема селянам, тобто втратив функції, властиві для іпотечного банку. В цих умовах можна було вижити лише за рахунок короткотермінових кредитів, які надавалися переважно торговельним підприємствам, як кооперативним, так і приватним.

Українські банки, які обслуговували переважно кооперацію, були пов'язані більше із селом і, відповідно, мало цікавилися можливостями кредитової підтримки наших купців, промисловців та ремісників. В організації системи кредитування приватництва центральне місце належало Торговельно-Промисловому Банку, який існував при СУКу з листопада 1926 р. Проблема полягала лиш у тому, щоб оживити діяльність цієї інституції шляхом зацікавлення ним українського купецтва і промисловців. Відродження банку розпочалося з його Загальних Зборів, що відбулися 15 березня 1936 р., які обрали новий провід, до складу якого увійшли представники Українського Технічного Товариства. За реалізацію задуманого взялася група молодих та енергійних інженерів на чолі з А.Мілянцем. Налагоджуючи систему кредитування, СУКіП одночасно започатковує у 1936 р. нову важливу акцію створення "*Фонду Безвідсоткових Позичок*". Ця акція мала патріотичний характер, тому що вкладники зобов'язувались не забирати свого внеску із фонду протягом двох років та не отримувати від нього відсотків. Не будучи піонером у пропаганді ощадності, Пром-Банк виступив новатором у методах, формах та концепції її проведення у результаті чого вдалося докорінно змінити ставлення широкого кола українських власників до банку. Внаслідок діяльності "*кореспондентів*" відкрилися

Відділи Пром-Банку в Тернополі, Станіславові, Стрию, Сокалі та Перемишлі. Пром-Банк поширив свій вплив й на інші міста та містечка Східної Галичини та Волині. Активно впроваджувалися нові засоби реклами, конференції з пресою та нові форми банкової діяльності (безготівкові розрахунки, перекази, операції чеком, біжучі рахунки, акредитиви, ділові векселі тощо).

Пром-Банк перший з усіх українських банків почав практикувати інвестування промислових підприємств (т.зв. грюндерська діяльність). Інвестиції банку були вкладені у підприємства „Сталь”, „Оліярня”, „Вапно”, „Буг”, „Якторівка”, „Каменоломи”. Завдяки інвестиціям Пром-Банку постала краєва гуртівня "Гурт", яка постачала товарами найбільшу галузь української торгівлі – споживчу.

Високофаховий рівень роботи приватницького банку базувався на вмілому використанні модерного європейського досвіду маркетингових досліджень. Аналіз соціального складу клієнтури Пром-Банку вказує на те, що він повністю виправдовував мету свого створення, тобто обслуговував переважно приватників - купців, промисловців та ремісників.

Однією із визначальних функцій, що окреслюють сутність ринкового кредиту, є сприяння економії витрат обігу шляхом використання безготівкових рахунків та заміни готівки кредитними грошми. Пром-Банк одним із перших у тогочасній Польщі почав активно розвивати цей перспективний напрямок кредитної сфери. Цікавою була новація, яка полягало у тому, що для підприємців-клієнтів банку надавалися також консалтингові послуги.

Загроза нової світової війни не могла не позначитися на загальній економічній ситуації польської держави. На цьому тлі фінансово-кредитні інституції українців виявляла велику живучість, незважаючи на вкрай несприятливу кон'юнктуру польського ринку. Пояснення цього феномена доцільно шукати у тому, що пріоритетом українського підприємництва, згуртованого СУКіПом, був господарський солідаризм, який в цих умовах відігравав більшу роль, ніж його матеріальна спроможність

Серед інших фінансових інституцій окрім Пром-Банку найбільше забезпечував потреби українських приватних підприємців Міщанський Союз Кредитовий. Найбільшою популярністю серед дрібних власників користувалося, започатковане МСК, будівельне щадництво, метою якого було надати їм можливість отримати у приватну власність будинки із усіма зручностями та земельну ділянку для обробітку. Будівельне щадництво, запроваджене МСК, було унормоване окремим правильником, згідно із яким будівельні позики розміром від 2000 до 30000 зл. виділялися на такі цілі:

1) будівництво нового дому; 2) будівництво і ремонт господарських будівель; 3) добудова і ремонт житлового будинку; 4) купівля житлового будинку; 5) купівля земельної площі під забудову.

У передвоєнні роки у Перемишлі розгорнула активну діяльність перша на наших землях Українська Католицька Безвідсоткова Каса "Самопоміч", до заснування якої значною мірою спричинилося національне духовенство. Членами Каси були священики,



купці, ремісники, робітники, приватні службовці, правники. Значну моральну та й матеріальну підтримку "Самопоміч" отримувала від СУКіПу та Пром-Банку. Для Безвідсоткової Каси "Самопоміч", діяльність якої носила регіональний характер, був властивий порівняно високий рівень оборотів.

Відділені від Галичини штучним "сокальським кордоном", українські приватні підприємці Волині організовують у 1938 р. Волинський Торговельний Банк "Стир". Він виник на базі невеликої однойменної кредитної кооперативи, яка існувала у Луцьку.

## ВИСНОВКИ

Вивчення та порівняльний аналіз архівних джерел і документів, робіт українських вітчизняних та діаспорних учених, ідеологів і провідників національного господарського руху, мемуарної літератури та значного масиву інформації, що містилася на сторінках фахової кооперативної і приватницької преси й інших українських та польських періодичних видань досліджуваного періоду, дозволили сформулювати такі висновки:

1. Окупація Австро-Угорщиною та міжвоєнною Польською державою переважної частини західноукраїнських земель, яка супроводжувалася колонізаційною політикою, викликала гостру потребу пошуку шляхів національного самозбереження, чільне місце серед яких зайняла організація українського фінансово-кредитного підприємництва, що будувалося на європейських економічних традиціях.

2. Аналіз важкого соціально-політичного та економічного становища українських теренів, що відійшли до спочатку Австро-Угорщини, а потім до Польщі, утвердив у середовищі національної еліти переконання у необхідності опанування українцями вкрай важливих фінансово-кредитних сфер господарської діяльності, без чого неможливо було б говорити у перспективі про національно-державну самоідентифікацію українців.

3. Самоорганізація української фінансово-кредитної сфери міжвоєнної Польщі мала у своїй основі той важливий досвід національно-економічної самоідентифікації, який виробили національні сили ще в умовах Австро-Угорщини, що знайшло свій вияв у економічній науці, чільним репрезентантом якої був Іван Франко.

4. Унікальність формування фінансово-кредитних інституцій української кооперації, приватної торгівлі та промислу досліджуваного періоду, полягала у тому, що вирішальну роль у цьому процесі відіграла інтелігенція, яка у тих умовах була позбавлена доступу до характерних для неї сфер суспільної та державної діяльності.

5. Поєднання господарських та патріотичних мотивів, як необхідна умова національного самозахисту, висунуло на роль організаторів та ідеологів фінансово-кредитного руху найздібніших фахівців, які розглядали розбудову української приватної торгівлі та промислу, як одне із вкрай необхідних національних завдань.

6. Надзвичайно важливим видається нам досвід мобілізації патріотичних сил на розбудову українських фінансово-кредитних інституцій, які навіть в умовах польської

окупації нерідко витісняли чужинницькі із рідних теренів.

7. Аналіз шляхів та методів внутрішньої акумуляції національного капіталу через дрібну ощадність, яка носила всеохоплюючий характер, та організації банківських і кредитних інституцій, які обслуговували кооперацію і приватництво, становить неабияку цінність для сучасної української економіки, що переживає етап ринкових трансформацій.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### У фахових виданнях:

1. **Вербовий М.В.** До історіографії фінансово-кредитної інституціоналізації західноукраїнського господарського руху (1848-1939 рр.) // Історія народного господарства та економічної думки України. - 2005.- Вип. 37-38.- С. 305-312.

2. **Вербовий Микола.** Національна традиція кооперативного забезпечення як європейський феномен// Перехідні економічні системи. Зб. наук. праць. Вип. 6. – Львів: В-цтво Львівської комерційної академії, 2003. – С. 331-333.

3. **Вербовий М.В.** Українська традиція кооперативного забезпечення // Фінанси України. – 2004. - № 6. – С. 52-58.

4. **Вербовий М.В.** Інституціоналізм та проблема фінансово-кредитного забезпечення національного господарського руху в Західній Україні впродовж 1848-1939 років // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004.- Вип. 29. – С. 219-227.

5. **Вербовий М.В.** Крайовий Союз Кредитовий як феномен національного господарського руху в Галичині на межі XIX-XX ст. // Науковий вісник. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.1. – С. 127-130.

6. **Вербовий М.В.** Національне фінансово-кредитне підприємництво в економічних програмах західноукраїнських політичних партій та рухів другої половини XIX – початку XX ст. // Науковий вісник. Збірник науково-технічних праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.7. – С. 284-291.

### В інших виданнях:

7. **Вербовий М.В.** Інституціональна традиція української економічної науки у контексті європейської інтеграції науково-освітнього простору // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Україна – суб’єкт європейського освітнього простору” (Київ, 24-25 травня 2005 року) - К., 2005.– С.35-39.

8. **Вербовий Микола, Вербова Оксана.** Західноукраїнське приватне підприємництво міжвоєнного часу в історико-економічній науці // Генеза-Експерт. Спеціальний випуск. - 1999. - Серпень. – С. 29-33. Особистий внесок дисертанта – здійснений аналіз історіографії проблеми кредитно-фінансових інституцій приватництва.

9. **Вербовий Микола, Вербова Оксана.** Національна господарська самоідентифікація та громадянське суспільство в умовах глобалізації // Матеріали Третьої міжнародної науково-теоретичної конференції „XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія” (Київ, 21-22 травня 2004 року).- К., 2004.– С.25-29. Особистий внесок дисертанта – окреслено значення господарської традиції у процесі національної господарської самоідентифікації.

### Анотація

**Вербовий М.В. Фінансово-кредитні інституції національного господарського руху в Західній Україні впродовж 1848-1939 років. - Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.04 — економічна історія та історія економічної думки. — Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Київ, 2005.

Дисертація містить комплексний аналіз феномена інституційного становлення фінансово-кредитної сфери як складової економічного незалежнення західної гілки нації, в умовах Австро-Угорської монархії та польської держави впродовж 1848-1939 років. Особливий акцент у роботі зроблено на проблемах історико-політичної та соціально-економічної парадигми формування національного фінансово-кредитного підприємництва у Західній Україні (1848-1939 рр.), шляхів акумуляції національного капіталу, цінного досвіду організації національних фінансово-кредитних закладів, динаміки їхнього зростання, тісної взаємопов'язаності із загальним процесом національного руху, ролі та значення цього важливого економічного процесу в українізації західноукраїнських міст шляхом витворення українського середнього класу, який складав основу національного самозбереження в умовах чужоземного поневолення.

**Ключові слова:** фінансово-кредитні інституції, національний господарський рух, приватне підприємництво, кооперація, Західна Україна.

### Аннотация

**Вербовый Н.В. Финансово-кредитные институции национального хозяйственного движения в Западной Украине в 1848-1939 годах. - Рукопись.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.04 — экономическая история и история экономической мысли.— Институт мировой экономики и международных отношений НАН Украины, Киев, 1998.

Диссертация содержит комплексный анализ феномена институционального становления финансово-кредитной сферы как составной экономической автономии западной ветви нации в условиях Австро-Венгерской монархии и польского государства в 1848-1939 годах. Особый акцент в работе сделан на проблемах историко-политической и социально-экономической парадигмы формирования национального финансово-кредитного предпринимательства в Западной Украине (1848-1939 гг.), путей аккумуляции национального капитала, ценного опыта организации национальных финансово-кредитных учреждений, динамики их роста, тесной взаимосвязи с общим процессом национального движения, роли и значения этого важного экономического процесса в украинизации западноукраинских городов путем создания украинского среднего класса, который составил основу национального самосохранения в условиях чужеземного порабощения.

На примере деятельности КСК, "Днистра", "Карпатии" и сети Украинбанков, а также Земельного Банка Гипотечного, Торгово-Промышленного Банка, Пром-Банка и других финансово-кредитных учреждений исследуется феномен ускоренной аккумуляции национального капитала в условиях оккупации края Австро-Венгерской империей и авторитарной Польшей.

Особое место в работе занимает развитие кооперативного страхования. Сделан вывод, что в Западной Украине на рубеже XIX - XX столетий на основе тесного переплетения интересов, а также живого сотрудничества двух ведущих финансовых учреждений - страхового общества и банка "Днистэр" - возник первый украинский финансовый концерн, как один из немногих прототипов тех, которые лишь теперь широко распространяются на мировом рынке, получив современное название "All finanz", то есть "Общие финансы", что предусматривает тесную взаимосвязь страхового и банковского сектора преимущественно в сфере страхования финансовых рисков.

В основу диссертационной работы положены неинституциональные подходы, которые способствуют раскрытию сути феномена западноукраинского финансово-кредитного предпринимательства в 1848-1939 годах, надлежащей оценки его роли в социально-экономической истории Украины и значения этого опыта в формировании экономического фундамента нашего государства. Для исследования задекларированной проблемы диссертант применил синтез неинституционального, историко-хронологического методов и метода компаративного анализа, что позволило выработать собственные принципы исследования, которые базируются на современных достижениях историко-экономической науки.

**Ключевые слова:** финансово-кредитные институты, национальное хозяйственное движение, частное предпринимательство, кооперация, Западная Украина.

#### **Annotation**

**Verbovyj M.V. The financial credit institutions of the national economical movement in Western Ukraine during 1848 - 1939 years. - Manuscript.**

The dissertation for a candidate of economic sciences degree by speciality 08.01.04 – history of economy and history of economic theories.-World Economy and International Relations Institute of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2005

The dissertation contains complex analysis phenomena of institutional forming the financial credit sphere as component of economical atomization the Western branch nation, in the conditions Austro-Hungary monarchy and polish state during 1848-1939 years. Special accent in the work did at the problems of historical political and social economical paradigm forming the national financial credit business in the Western Ukraine (1848 – 1939), ways of accumulation the national capital, valuable experience of organization the national financial credit institutions, dynamics their growing, close cooperation with the general process of national movement, role and sense this important economical process in ukrainization western ukrainian towns by ways of creating ukrainian middle class which is laid the basis of the national self preserving in the conditions foreign enslavement.

**Key words:** financial credit institutions, national economical movement, private business, cooperation, Western Ukraine